

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASI FANLAR AKADEMIYASI
YOSH OLIMLAR KENGASHI**

**YOSH OLIMLAR
AXBOROTNOMASI**

**№4(1) 2023
ILMIY JURNAL**

S.S.Gulyamov
bosh muharrir,
yuridik fanlari doktori, professor,
O‘zR FA Yosh olimlar kengashi raisi

G.H.Tillayeva
bosh muharrir o‘rinbosari,
falsafa fanlari nomzodi, dotsent,
O‘zR FA Yosh olimlar kengashi rais o‘rinbosari

L.Sh.Saidova
Axborotnomaning mas‘ul kotibi,
texnika fanlari bo‘yicha falsafa doktori PhD.
O‘zR FA Navoiy bo‘limi kata ilmiy xodimi,
Yosh olimlar kengashi raisi

Tahrir hay‘ati:

B.S.Yuldashev	fizika–matematika fanlari doktori, akademik
B.T.Ibragimov	kimyo fanlari doktori, akademik
G‘.A.Baxadirov	texnika fanlari doktori, professor
S.S.Gulyamov	iqтisod fanlari doktori, akademik
S.Z.Mirzayev	fizika–matematika fanlari doktori, professor
B.A.Abduxalimov	tarix fanlari doktori, professor
M.V.Kremkov	fizika–matematika fanlari doktori, professor

MUASSIS:

O‘zbekiston Respublikasi Fanlarakademiyasi.

Jurnal O‘zbekiston Matbuot va axborot Agentligi tomonidan
24.02.2011 yilda ro‘yxatga olingan va 26.03.2018 yilda qayta
ro‘yxatdan o‘tkazilgan.

Guvohnoma raqami № 0598

Tahririyat manzili:

100047, Toshkent, Yahyo G‘ulomov ko‘chasi, 70.

Tel.: (8-371) 233-50-33

Mob.: (99893) 594-14-02

Elektron pochta manzillari:

yok_axborotnoma@mail.ru, smu_us@mail.ru, yok@academy.uz

Web: <http://www.yok.academy.uz>

<http://www.facebook.com/smu.an.ru/uzbekistan>

**Mualliflik huquqi O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi
Yosh olimlar kengashiga tegishli.**

*Barcha huquqlar himoyalangan. Axborotnoma materi
allaridan foydalanish, tarqatish va ko‘paytirish O‘zbekiston
Respublikasi Fanlar akademiyasi Yosh olimlar kengashi
ruxsati bilan amalga oshiriladi.*

*Axborotnomaga O‘zbekiston Respublikasi Fanlar
akademiyai Yosh olimlar kengashi tashabbusi bilan 2023 yil
25-may kuni “XXI asr–intellektual yoshlar asri” mavzusida
o‘tkazilgan Respublika ilmiy va ilmiy-amaliy anjumani
materiallari kiritilgan.*

© O‘zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi YOOA tahririyati,
2023 yil.

ISSN 2181-5186

**O‘ZBEKISTON RESPUBLIKA
SI FANLAR AKADEMIYASI
YOSH OLIMLAR KENGASHI**

«Yosh olimlar axborotnomasi»
«Вестник молодых ученых»
«The bulletin of young
scientists»

HAMKORLIK:

O‘zbekiston Respublikasi Fanlar A
kademiyasi Birlashgan
kasaba uyushma qo‘mitasi
100047, Toshkent, Yahoo
G‘ulomov ko‘chasi, 70.
Tel.: (8-371) 233-67-93
(8-371) 233-42-24
Elektron pochta manzillari:
kasaba@academy.uz

«Gulyamov, Sadikov and
Partners» advokatlikfirmasi
100072. O‘zbekiston Respublikasi,
Toshkent sh., Bobur ko‘ch., 54.
Tel.: (+99871) 254-88-48,
Faks: (+99871) 254-88-48.
<http://www.legality.uz>

Maqolalar o‘zbek, rus, ingliz
tillarida chop etiladi.

Muharrir:

S.S.Gulyamov
Tarjimon: H.Nazirova
Elektron sahifalash
operatori: N.Tilovov

Bichimi 60x84 1/16.
Rizograf bosma usuli.

Times garniturasini. Shartli
bosma tabog‘i: 10.Adadi: 300.
Buyurtma: 16.

O‘zR FA Axborot
texnologiyalarini rivojlantirish
markazi (DUK) bosmaxonasida
chop etilgan.

Jurnalga 2011 yilda
asos solingan
Har uch oyda bir marta nashr
etiladi

№4(1) 2023

Ustozlar maktabi			
1.	Кириш сўзи. O‘zbekiston Respublikasi Fanlar Akademiyasi Prezidenti, Akademik Yuldashev Bekzod Sodiqovich		4
Fizika-matematika va texnika fanlari			
2.	X.N.Axatov, E.A.Ismoilov. Doiraviy tsilindrik uch qatlamli qovushoq elastik va elastik qobiqning chastotaviy tahlili		6
3.	A.M.Azimov, Y.A.Tillayev, Y.I.Rajabov, M.Sarazin. Maydanak observatoriyasidagi tasvir sifatini lusci yordamida tadqiq etish		11
4.	A.B.Anvarov, Z.P.Kadirova. Применение кварцевого песка ойнакумского месторождения в производстве тарного стекла		15
5.	K.A.Aralova, F.Q.Xoliqova. Volterra va novolterra kvadratik operatorlarining superpozitsiyasi lokal dinamikasi		18
6.	I.M.Asfandiyarov, K.T.Mirtadjieva, T.A.Axunov, H.P.Alimova. Повышение разрешения изображений методом MCS деконволюции архивных данных ГЛС В1422+231 с обсерватории Майданак		23
7.	I.M.Asfandiyarov. Улучшение качества наблюдений гравитационно-линзированного квазара sdss j1721+8842 с обсерватории Майданак		26
8.	M.X.Ashurov, I.Nurigitdinov, S.T.Boiboboeva. Исследование структуры монокристаллов и нанокерамик твердых растворов на основе CaF ₂ :SrF ₂ :YbF ₃		29
9.	J.A.Baltamuratov, Y.A.Tillayev, A.M.Azimov. Maydanak observatoriyasida tasvir sifatini o‘rganish		34
10.	Ф.У.Ботиров. Изгибные возмущения на фоне нелинейно составной модели самогравитирующего диска		38
11.	N.K.Jumayev. Arrali jin kolosniklari tadqiqi va amalga oshirilgan ishlar tahlili		42
12.	B.D.Igamonov, A.I.Kamaridin, I.P.Bekpulatov, X.T.Davranov. Формирование Mn ₄ Si ₇ диффузионным методом и исследование параметров тонких покрытий		46
13.	K.T.Normuratov. Генерирование правил нечеткого логического вывода для нечетких моделей педагогических явлений		51
Qishloq xo‘jaligi fanlari			
14.	S.F.Abdulloyeva, B.I.Turayeva, G.J.Kutliyeva. Turli o‘simliklarning mikroflorasini o‘rganish va mikroorganizmlarning sof kulturalarini ajratish		54
15.	L.X.Alimova. Quyi Zarafshon hududi karabidofunasining ekologo-faunistik tavsifi		57
16.	D.B.Berdibayeva, M.Sh.Orziqulova, F.R.Primova. O‘zbekiston sharoitida mespilus japonica THUNB. (Yapon mushmulasi)ning biomorfologiyasi		61
17.	D.N.Jamalova, G.T.Kurbanliyazova. Kamyob turlarni in vitro sharoitida uzoq muddatli saqlash masalalari		64
18.	J.E.Jumamuratov. Qoraqalpog‘iston respublikasi yirik shoxli uy hayvonlari gelmintlari tur tarkibi		67
19.	Ш.А.Кулдашева. Экологическое состояние высохшего аральского моря и пути их решения		71
Tabiiy fanlar			
20.	M.N.Valiyeva, M.O.Xudoyberdiyeva, G.S.Mirzayeva. Toshkent Botanika bog‘i yarimqattiqqanotli hasharotlari (Hemiptera: Heteroptera)		77
21.	J.Z.Jalilov, H.E.Yunusov, N.N.Abdusattorov, A.A.Sarimsoqov. Antibakterial xossalari kumush-polimermetallokompleksining sintezi va xossalari		82
22.	A.B.Ibraгимov. Синтез, строение и анализ повехности хиршфельда двух новых биядерных комплексов меди с 3,5-динитробензойной кислотой		88
23.	M.M.Mirxolisov, X.Э.Юнусов, А.А.Саримсоков. Рух оксиди нанозарралари тутган карбоксиметилцеллюлоза асосида полимерметаллокомплекс синтези ва хоссалари		92
Tibbiyot fanlari			
24.	M.Oqgo‘ziyeva. Salomatlik mavzusini yoritishning etikasi va o‘ziga xosliklari		98
25.	B.O.Mamadaliyev, Sh.Sh.Ahmadaliyev. Turli yoshdagi bolalarda yassioyqlik profilaktikasi va uning davosi uchun maxsus “right steps” nomli universal ortopedik poyabzalini ishlab chiqarishni shakllantirish		101
26.	M.A.Abdumavlonov, Sh.Sh.Fozilov, X.B.Ahmedov, D.B.Rajabov, U.M.Ergashev. Timpanoskleroza eshituv analizatoring davodan oldingi va keyingi funktsional holatini taxlili		104

Ijtimoiy-gumanitar fanlar		
27	D.A.Abdullayeva. Vuxorodagi qo'sh madrasaning ta'mirlanish tarixidan	109
28	H.C.Abdullaeva. О функциональности служебной формы - <i>да</i> в узбекском, киргизском и турецком языках	113
29	K.I.Ahmetova, D.U.Abdurazakova. Инклюзивное образование – равные возможности для всех	117
30	K.I.Ahmetova, A.Z.Nurulloeva. Дискуссия – как интерактивный метод формирования коммуникативных навыков студентов	122
31	D.R.Babayeva, M.B.Xalimova, M.H.Rajabova. Maktabgacha ta'lim tashkilotlarida bolalarda kitobga mexr uyg'otish usullari	127
32	M.Ф.Бульчѐва, З.И.Муракаева. Роль изучения языков в подготовке квалифицированных военных кадров	131
33	S.Sh.Djalilov. Inson huquqlari - xalqaro va milliy qonunchilikda	134
34	D.R.Normurodov. Mingo'rikda olib borilgan yangi arxeologik tozalash ishlari xususida	140
35	G.Sh.Doniyorova. O'zbek tilining terminologik maydonida mikrobiologiya so'zlarining tutgan o'rni: koronavirus misolida	144
36	M.M.Doshanova. O'zbek adabiyoti va qoraqalpoq teatri: ijodiy jarayonlar va izlanishlar	148
	N.R.Rustamova. Oilaviy huquqiy munosabatlarda javobgarlikning mazmun mohiyati	153
37	Sh.Sh.Fayziyeva, N.I.Hasanova. Bandlikni ta'minlash va kambag'allikni qisqartirish yo'llari	158
38	Sh.T.Xasanova. Tarixiy obidalar bolalarda milliy g'ururni shakllantirish vositasi sifatida	161
Yoshlar minbari		
40	O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasining "Yilning eng faol yosh olimasi olimasi" tanlovi g'oliblari haqida	165
41	S.S.Gulyamov. Tabrik so'zi.	168

BUXORODAGI QO'SH MADRASANING TA'MIRLANISH TARIXIDAN

D.A.Abdullayeva*

***Kalit so'zlar:** yodgorlik, Buxkomstaris, ko'rik, ta'mirlash, me'mor, gumbaz, peshtoq, Modarixon, Abdullaxon, muhofaza, ekspluatatsiya arxitektor.*

Buxoroda qo'sh uslubda qurilgan XVI asrning noyob me'moriy majmuasi – Modarixon hamda Abdullaxon madrasalari o'ziga xos ta'mirlanish tarixiga ega. Madrasalar dastlab bevosita hukmdor tomonidan ajratilgan davlat xazinasi mablag'lari, keyinchalik vaqf mulklaridan keladigan tushumlar hisobidan deyarli har yilda ta'mirlangan. Hokimiyat almashinuvi bilan bog'liq jarayonlar barcha sohalarga o'zining ta'sirini ko'rsatgani kabi ta'mirlash, qayta tiklash ishlarini ham chetlab o'tmadi. Shunga qaramay, Ashtarxoniyalar va Mang'it hukmdorlari davrida ham madrasalarning ta'mirlanishiga e'tibor qaratiladi.

XX asr 20-yillariga kelib yodgorliklarni rejali asosda o'rganish va ta'mirlash ishlarini tizimlashtirish yo'lga qo'yiladi. Buxoro me'moriy obidalarining muhofazasi va ularni ta'mirlash, qayta tiklashda muhim ahamiyat kasb etgan muassasalardan biri bo'lgan Muzey ishlari, qadimgi yodgorliklar hamda san'at va tabiat muhofazasi bo'yicha Buxoro qo'mitasi (Buxkomstaris) ham shu maqsadda ta'sis etilgan[1].

Mazkur qo'mita tashabbusi bilan 1924 yil 9 oktyabr sanasida Maorif noziri Muso Saidjonov boshchiligida arxitektorlar M.Ya.Ginsburg va V.A.Krasilnikov ishtirokida Abdullaxon hamda Modarixon madrasalari holatini aniqlash maqsadida texnik ko'rik amalga oshirilgan. Tekshiruv natijasida tuzilgan dalolatnoma hujjatlarida yodgorliklarning saqlanganlik holati xususida atroflicha ma'lumotlar qayd etilganligi ma'lum bo'ldi.

Jumladan, Abdullaxon madrasasining fasad qismidagi mozaika 60 %, ichki hovlida 30 % hajmda saqlangan. Ichki hovli devorining pastki qismi darz ketganligi ma'lum bo'ladi. Modarixon madrasasida esa mozaikalar fasad qismida 75 % saqlangan bo'lsa-da, ichki hovlida umuman saqlanmagan, o'ng tomon devori qulagan, pastki qavatdagi hujralar esa qattiq deformatsiyalanganligi aniqlangan[2].

Texnik ko'rik xulosalari asosida yodgorliklarda ichki va tashqi devorlarni suvoqlash, g'isht terish, g'ishtli mozaikalarni tiklash hamda mavjudlarini mustahkamlash kabi ishlar ko'lamini belgilanadi. Bu kabi choralar birlamchi ta'mir ishlari bo'lib, yodgorliklar vayron bo'lishining oldini olish uchun ahamiyatli edi.

Buxkomstarisning 1928 yilgi ta'mirlash rejasiga muvofiq, Abdullaxon madrasasida navbatdagi qayta tiklash ishlari olib boriladi. Mazkur yilda madrasadagi zaruriy ishlar ko'lamidan kelib chiqib 4154 rubl 48 tiyin miqdoridagi smeta hujjatlari tayyorlangan[3]. Biroq mablag' ajratilishi bilan bog'liq muammolar sababli faqatgina madrasa asosiy peshtoqining tashqi qismida mustahkamlash ishlari bajariladi.

Ta'mirlash jarayonining yakuniy bosqichida Buxkomstaris vakili V.A.Shishkin hamda texnik xodim I.X.Svirinlar tomonidan 1929 yil 20 mayda taftish-nazorat ishlari olib borilgan. Natijada,

*D.A.Abdullayeva – Buxoro davlat universiteti Arxeologiya va Buxoro tarixi kafedrasida o'qituvchisi.